

© Левченко В.П., 2016

Київський національний університет технологій та дизайну, Київ

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ОЦІНЮВАННЯ ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розроблений науково-методичний підхід до оцінювання рівня взаємозв'язку між небанківськими фінансовими посередниками в Україні. Базою реалізації запропонованої методики обрано причинне моделювання, на основі якого кількісно ідентифіковано напрямки та силу залежності рівня розвитку страхового сектору від кредитного та інвестиційного секторів ринку небанківських фінансових послуг. Визначено, що сформований інформаційний базис дозволить приймати ефективні управлінські рішення щодо подальших векторів розвитку небанківських фінансових посередників в сучасних умовах.

Ключові слова: небанківські фінансові посередники, страховий сектор, кредитний сектор, інвестиційний сектор, причинне моделювання.

Постановка проблеми. Небанківські фінансові посередники виступають невід'ємним елементом розвитку економічних відносин у країні та перерозподіляють вільні фінансові ресурси між економічними агентами шляхом надання широкого спектру вузькоспеціалізованих фінансових послуг. На сучасному етапі становлення ринкових відносин, функціонування та розвитку будь-якого суб'єкта господарювання, а особливо небанківських фінансових посередників, знаходиться під впливом низки чинників різного характеру. Так, ними виступають уніфікація бізнес-процесів шляхом розробки унікального програмного забезпечення, консолідації ресурсів (як фінансових, так і трудових, технологічних, виробничих) фінансових установ задля утримання вигідної конкурентної позиції на ринку тощо [1; 2]. Беззаперечним є той факт, що діяльність даних інститутів є складною динамічною системою, а тому дослідження тенденцій та закономірностей їх розвитку, а також оцінка ступеня взаємозв'язку різних секторів ринку небанківських фінансових послуг, визначення рівня впливу кожного фактору з урахуванням поточної ринкової кон'юнктури є вкрай актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості функціонування фінансових посередників в Україні знайшли своє відображення в роботах Барановського О.І., Базилевича В.Д., Школьник І. О., Рєнко В. В. та інші. В свою, формалізацією численних процесів на ринку небанківських фінансових послуг займалися такі науковці як Бойко А. О. Кузьменко О. В. та Козьменко О. В.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, у сучасних дослідженнях відсутній підхід до вирішення проблеми кількісного визначення напрямку та

сили залежності рівня розвитку страхового сектору від кредитного та інвестиційного секторів ринку небанківських фінансових послуг. На нашу думку, це дозволить органам державного влади приймати ефективні управлінські рішення в сфері регулювання ринку небанківських фінансових послуг.

Формування цілей статті. Метою статті є оцінювання рівня взаємозв'язку між небанківськими фінансовими посередниками в Україні на основі застосування інструментарію причинного моделювання, а також формуванні на базі цього стратегії подальшого розвитку страхових компаній, кредитних спілок, НПФ, ІСІ, КУА та інших фінансових компаній.

Викладення основного матеріалу дослідження. З метою ідентифікації функціональних зв'язків між тенденціями розвитку небанківських фінансових інститутів запропоновано використати інструментарій причинного моделювання [3], що дозволяє побудувати систему структурних рівнянь, що характеризують дані закономірності, а також оцінити невідомі параметри економетричної моделі. Всі розрахунки для визначення вищезазначених процесів проведено з використанням програмного продукту Statistica 10 [4].

Переходячи, безпосередньо, до послідовної реалізації запропонованої методики, зауважимо, що перший етап передбачає постановку завдання дослідження перспективних напрямів розвитку небанківських фінансових посередників та формування переліку показників їх характеристики в розрізі трьох секторів (кредитного, страхового та інвестиційного). Так, постановка завдання дослідження полягає у виявленні закономірностей та особливостей поведінки небанківських фінансових посередників під впливом розвитку інститутів

кредитного, страхового та інвестиційного секторів. У рамках даного етапу проводиться вибір часового діапазону дослідження з 2005 по 2015 рр., визначення переліку показників кількісного оцінювання діяльності небанківських фінансових посередників, збір необхідної статистичної бази та введення умовних позначень з метою подальшої математичної формалізації задачі дослідження перспективних напрямів розвитку зазначених суб'єктів господарювання.

Для моделювання взаємозв'язків між тенденціями розвитку інститутів небанківського фінансового сектору використовуються латентні змінні, які, в свою чергу, класифікуються на ендегенні та екзогенні. У межах даного дослідження запропоновано проаналізувати залежність розвитку страхового сектору (SS) від кредитного (KS) та інвестиційного секторів (IS), тобто змінна IS розглядається як екзогенна, яка залежна від ендегенних змінних SS і IS.

Для характеристики небанківського фінансового ринку запропоновано обрати такі ключові показники, що, по суті, відображають

обсяг операцій відповідних фінансових посередників:

– кредитний сектор (обсяг загальних активів кредитних спілок, страхових компаній, НПФ; обсяг кредитів, наданих членам кредитних спілок; обсяг наданих ломбардами кредитів під заставу; вартість укладених договорів фінансового лізингу; обсяг факторингових операцій);

– страховий сектор (обсяг валових страхових премій, обсяг пенсійних внесків до НПФ);

– інвестиційний сектор (активи, сформовані ІСІ, кількість КУА).

Другий етап науково-методичного підходу до оцінювання рівня взаємозв'язку між небанківськими фінансовими посередниками в Україні передбачає фільтрацію показників характеристики небанківських фінансових посередників в розрізі кредитного, страхового та інвестиційного секторів за допомогою побудови коваріаційної матриці вхідних даних (табл. 1).

Таблиця 1

Релевантні показники характеристики перспективних напрямів розвитку небанківських фінансових посередників за секторами [5; 6]

Рік	Кредитний сектор			Страховий сектор		Інвестиційний сектор	
	Кредити, надані членам кредитної спілки, млн. грн.	Обсяг наданих ломбарда-ми кредитів під заставу, млн. грн.	Вартість укладених договорів фінансового лізингу, млн. грн.	Валові страхові премії, млн. грн.	Пенсійні внески в НПФ, млн. грн.	Активи, сформовані ІСІ, млн. грн.	Кількість КУА, од.
Умовні позначення	KS2	KS3	KS4	SS2	SS4	IS1	IS2
2005	1 438,5	1 441,3	845,0	12 853,5	36,4	6 903,8	159
2006	2 596,7	1 564,3	3 294,5	13 830,0	114,4	17 145,2	228
2007	4 512,3	1 404,3	11 661,0	18 008,2	234,4	40 780,4	334
2008	5 572,8	2 126,8	7 740,0	24 008,6	582,9	63 265,1	409
2009	3 909,1	3 505,0	2 217,5	20 442,1	754,6	82 540,9	380
2010	3 349,5	5 503,1	4 965,0	23 081,7	925,4	105 866,6	339
2011	2 237,4	7 325,1	11 327,7	22693,5	1 102,0	126 789,6	341
2012	2 531,0	8 842,9	9 634,4	21 508,2	1 313,7	157201,1	353
2013	2 349,1	20 309,3	31 536,6	28 661,9	1 587,5	177 523,0	347
2014	1 994,4	19 877,9	7 181,0	26 767,3	1 808,2	206 358,0	336
2015	1 929,6	31 688,8	6 241,4	29 736,0	1 886,8	236 175,0	313

Аналіз даних табл. 1 свідчить про стійку тенденцію до збільшення обсягів наданих фінансових послуг небанківськими установами, а саме в середньому щорічно на 24 %. Протягом 2005-2015 рр. найбільш динамічно розвиваються

НПФ та ІСІ, оскільки пенсійні внески в середньому щорічно зростали на 48,4 %, а активи ІСІ на 42,4 %. Майже однаковий темп приросту ключових показників діяльності даних фінансових посередників є

закономірним, оскільки управління активами НПФ здійснюють компанії з управління активами, які представляють інтереси пайових та корпоративних інвестиційних фондів. Проте, попри суттєве збільшення обсягів пенсійних внесків від юридичних та фізичних осіб, НПФ в Україні мають ще значний потенціал для зростання.

Стосовно іншого суб'єкта системи недержавного пенсійного забезпечення – страхових компаній, то їх валові премії за аналізований період зростали щорічно лише на 8,75%, попри все ще значний нереалізований потенціал до розвитку страхової справи в Україні. Щодо інститутів кредитного небанківського сектору, то за останні 10 років середній темп приросту обсягу наданих ломбардами кредитів становив 36,2 %, обсягу укладених договорів фінансового лізингу – 22,1%, а обсягу кредитів, наданих членам кредитних спілок – лише 2,9%. Отже, для ринку небанківських фінансових послуг характерним є нестабільність та нерівномірність його розвитку, і тому виникає необхідність дослідження саме

взаємозв'язку між рівнем розвитку установ кредитного та інвестиційного секторів зі страховими компаніями та НПФ.

На третьому етапі запропонованої методики проводиться графічна інтерпретація моделі шляхом побудови діаграми шляхів [7], що дозволяє візуалізувати структурні та функціональні зв'язки між тенденціями розвитку небанківських фінансових посередників, а також їх секторами (рис. 1).

Умовні позначення на рисунку:

– $\epsilon_1, \epsilon_2, \epsilon_3$ – константа, що характеризує обсяг кредитів, наданих членам кредитних спілок, суму наданих ломбардами кредитів під заставу, вартість укладених договорів фінансового лізингу відповідно, за умови якщо кредитний сектор не розвивається;

– ϵ_4, ϵ_5 – константа, що характеризує обсяг активів сформованих ІСІ, кількість КУА відповідно, за умови якщо інвестиційний сектор не розвивається;

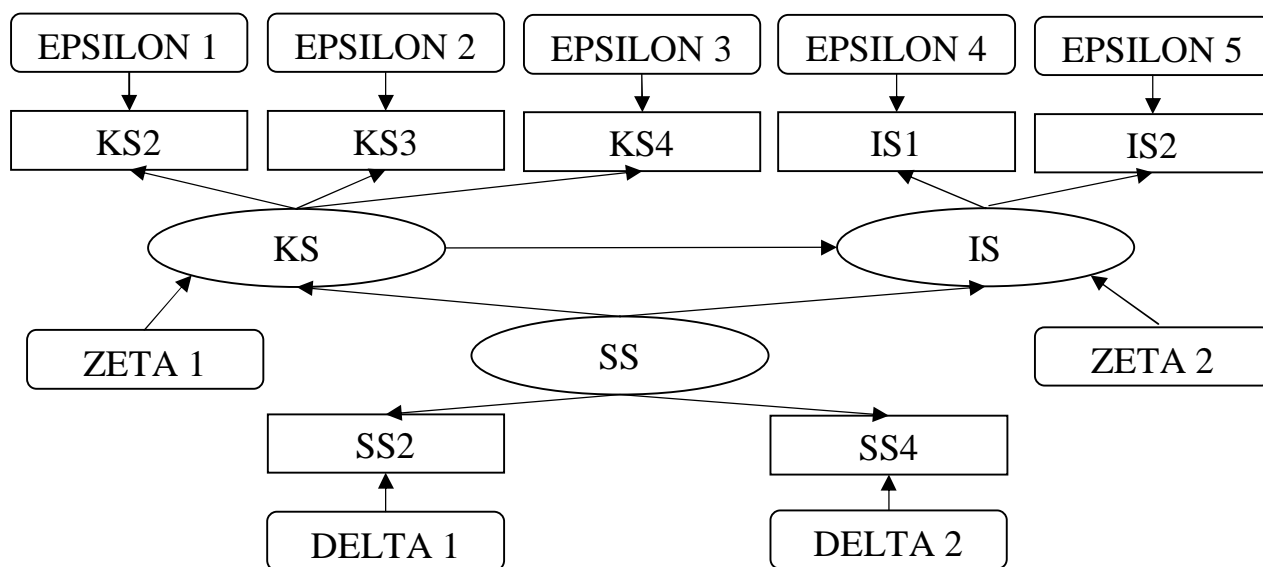

Рис. 1. Структурно-логічна схема структурних та функціональних зв'язків між характеристиками небанківських фінансових посередників

– ζ_1, ζ_2 – постійні величини, значення яких свідчать про кількісні показники функціонування та розвитку відповідно кредитного та інвестиційного секторів, якщо розвиток страхового сектору залишається на постійному рівні, тобто темпи приросту дорівнюють нулю;

– δ_1, δ_2 – константа, що визначає значення валових страхових премій та

пенсійних внесків, за умови якщо страховий сектор не розвивається.

Основою четвертого етапу запропонованого науково-методичного підходу є проведення нормалізації вищеперерахованих показників, що характеризують динаміку розвитку небанківських фінансових посередників у розрізі кредитного, страхового та інвестиційного секторів [8]. Необхідність реалізації даного етапу обумовлена різною розмірністю, одиницями

вимірювання та темпами зростання (спадання) вхідних даних в рамках досліджуваного часового діапазону. Для визначення нормалізованих значень показників використано вбудовану функцію «Стандартизація» програмного продукту Statistica.

На п'ятому етапі науково-методичного підходу до оцінювання рівня взаємозв'язку між небанківськими фінансовими посередниками в Україні проводиться визначення багатфакторних регресійних залежностей між показниками, що характеризують напрями розвитку небанківських фінансових

посередників. У рамках даного етапу для реалізації вищезазначеного завдання дослідження передбачено виявлення закономірностей та особливостей варіації поведінки небанківських фінансових посередників під впливом факторів кредитного, страхового та інвестиційного секторів.

Отже, результати проведення статистичної обробки вхідних даних у розрізі інформаційного масиву функціонування небанківських фінансових посередників та визначення пріоритетних напрямів їх розвитку наведені на рис.2.

	Оценки модели (SpreadsheetSTANDARTIZE)			
	Оценка Параметра	Стандартн. Ошибка	T Статистика	Вероятн. Уровень
(SS)-1->[SS2]	0,909	0,242	3,752	0,000
(SS)-2->[SS4]	1,000	0,224	4,472	0,000
(DELTA1)-->[SS2]				
(DELTA2)-->[SS4]				
(DELTA1)-3-(DELTA1)	0,174	0,078	2,236	0,025
(DELTA2)-4-(DELTA2)	0,000	0,000		
(KS)-->[KS2]				
(KS)-5->[KS3]	-2,064	1,178	-1,752	0,080
(KS)-6->[KS4]	-0,768	0,748	-1,027	0,304
(IS)-->[IS1]				
(IS)-7->[IS2]	0,421	0,287	1,466	0,143
(EPSILON1)-->[KS2]				
(EPSILON2)-->[KS3]				
(EPSILON3)-->[KS4]				
(EPSILON4)-->[IS1]				
(EPSILON5)-->[IS2]				
(EPSILON1)-8-(EPSILON1)	0,765	0,342	2,236	0,025
(EPSILON2)-9-(EPSILON2)	0,000	0,000		
(EPSILON3)-10-(EPSILON3)	0,862	0,385	2,236	0,025
(EPSILON4)-11-(EPSILON4)	0,000	0,000		
(EPSILON5)-12-(EPSILON5)	0,823	0,368	2,236	0,025
(ZETA1)-->(KS)				
(ZETA2)-->(IS)				
(ZETA1)-13-(ZETA1)	0,048	0,059	0,816	0,415
(ZETA2)-14-(ZETA2)	0,006	0,003	2,236	0,025
(SS)-15->(KS)	-0,432	0,274	-1,578	0,115
(SS)-16->(IS)	0,877	0,204	4,299	0,000
(KS)-17->(IS)	-0,273	0,194	-1,405	0,160

Рис. 2. Результати причинного моделювання перспективних напрямів розвитку небанківських фінансових посередників

Детальний аналіз закономірностей, наочно представлених на рис. 2, дозволяє виявити такі напрями розвитку небанківських фінансових посередників:

– взаємозалежності між рівнями розвитку кредитного, страхового та інвестиційного секторів:

$$\begin{aligned}
 KS &= -0.432 \cdot SS + 0.048 \\
 IS &= 0.877 \cdot SS - 0.273 \cdot KS + 0.006
 \end{aligned}
 \tag{1}$$

де KS - рівень розвитку кредитного сектору;
 SS - рівень розвитку страхового сектору;
 IS - рівень розвитку інвестиційного сектору.

Отже, зростання рівня розвитку страхового сектору на 1% супроводжується зменшенням рівня розвитку кредитного сектору на 0,43% та

зростанням рівня розвитку інвестиційного сектору на 0,87%. В той же час між кредитним та інвестиційним секторами спостерігається обернена залежність в обсязі 0,27%.

Отримані розрахункові дані свідчать про наступне: збільшення обсягу зібраних страхових премій та пенсійних внесків супроводжується скороченням обсягів кредитування небанківськими фінансовими посередниками. Зокрема, у періоди економічного зростання добробут населення зростає, що дозволяє їм накопичити частину коштів на рахунках страхових компаній та НПФ. Натомість у періоди економічного спаду, коли навпаки виникає дефіцит фінансових ресурсів, населення більш схильне до залучення додаткових коштів

на визначений період та за певну плату. Водночас розвиток страхового сектору стимулює активізацію інвестиційних процесів у країні за участю ІСІ та КУА, оскільки акумульовані страховими компаніями та НПФ вільні фінансові ресурси на довгостроковий період потребують раціонального та ефективного розміщення коштів в різноманітні активи, які дозволені нормами вітчизняного законодавства.

Аналіз вільних коефіцієнтів регресійних рівнянь (3.1) свідчить про середній темп приросту кредитного сектору на 0,048% та інвестиційного – на 0,006% при нульових рівнях розвитку інших секторів;

– залежності показників характеристик страхового сектору від рівня його розвитку:

$$\begin{aligned} SS\ 2 &= 0.909 \cdot SS + 0.174 \\ SS\ 4 &= 1.000 \cdot SS \end{aligned} \quad (2)$$

де $SS\ 2$ – валові страхові премії;
 $SS\ 4$ – пенсійні внески.

Отримані значення засвідчують про наявність прямопропорційної залежності між рівнем розвитку страхового сектору та обсягами валових страхових премій та пенсійних внесків,

про що свідчать додатні коефіцієнти перед змінними в регресійних рівняннях (3.2) – як наслідок, страхові компанії та НПФ розвиваються;

– залежності показників характеристик кредитного сектору від рівня його розвитку:

$$\begin{aligned} KS\ 2 &= KS + 0.765 \\ KS\ 3 &= -2.064 \cdot KS + 0.000 \\ KS\ 4 &= -0.768 \cdot KS + 0.862 \end{aligned} \quad (3)$$

де $KS\ 2$ – кредити, надані членам кредитних спілок;

$KS\ 3$ – сума наданих ломбардами кредитів під заставу;

$KS\ 4$ – вартість укладених договорів фінансового лізингу.

Так, поживавлення кредитного сектору на 1% відбувається внаслідок збільшення обсягів кредитів, наданих членам кредитних спілок

одночасно з погіршенням стану ломбардів (відповідно, зменшенням сум наданих ними кредитів під заставу на 2,06%) та лізингових компаній (відповідно, зменшення вартості укладених договорів фінансового лізингу на 0,76%);

– залежності показників характеристик інвестиційного сектору від рівня його розвитку:

$$\begin{aligned} IS\ 1 &= IS + 0.000 \\ IS\ 2 &= 0.421 \cdot IS + 0.823 \end{aligned} \quad (4)$$

де $IS\ 1$ – активи, сформовані ІСІ (досягли нормативу мін. активів);

$IS\ 2$ – кількість компаній з управління активами.

Аналогічні страховому сектору тенденції має і інвестиційний сектор, тобто спостерігається прямопропорційна залежність між варіацією рівня його розвитку та активами, сформованими ІСІ, та кількістю КУА, про що свідчать додатні коефіцієнти перед змінними в регресійних рівняннях (4) - як наслідок, ІСІ та КУА розвиваються.

Завершальним етапом науково-методичного підходу є виявлення ступеня і напряму

реагування небанківських фінансових посередників під зміною факторів характеристики кредитного, страхового та інвестиційного секторів за допомогою побудови матриці-рефлектора. Так, матриця-рефлектор (рис. 3) виступає імпульсною моделлю кількісного оцінювання реакції небанківських фінансових посередників при збільшенні (зменшенні) показників кредитного, страхового та інвестиційного секторів.

	Рефлектор (SpreadsheetSTANDARTIZE)						
	KS2	KS3	KS4	SS2	SS4	IS1	IS2
KS2	0,000	-0,000	-0,188	-0,478	-0,091	-0,089	-0,901
KS3	0,507	0,000	-0,167	-0,311	-0,008	-0,020	1,039
KS4	-0,167	0,000	0,000	-0,245	-0,098	-0,061	-0,324
SS2	-1,724	-0,030	-0,785	-0,000	-0,000	0,037	-1,350
SS4	2,157	0,027	-2,645	-0,942	-0,000	-0,034	0,485
IS1	-0,666	-0,120	3,445	1,236	0,016	0,000	-0,501
IS2	-0,942	0,285	-0,206	-0,323	-0,039	0,000	0,000

Рис. 3. Матриця-рефлектор структурного моделювання перспективних напрямів розвитку небанківських фінансових посередників

Отже, на основі аналізу матриці-рефлектора структурного моделювання перспективних напрямів розвитку небанківських фінансових посередників можна зробити висновок про значну чутливість: кредитних спілок при варіації показників характеристики страхового сектору; лізингових компаній – при незначному збільшенні (зменшенні) пенсійних внесків та активів, сформованих ІСІ; страхових компаній – при варіації одного із показників характеристик інвестиційного сектору – активів, сформованих ІСІ; КУА – при незначному збільшенні (зменшенні) показників характеристики як кредитного, так страхового секторів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, розроблений науково-методичний підхід дозволив оцінити рівень взаємодії суб'єктів страхового сектору з інститутами кредитного та інвестиційного секторів на основі побудови системи структурних рівнянь, що дозволило визначити причинно-наслідкові зв'язки між параметрами розвитку небанківських фінансових посередників. Отримані результати та напрацювання слугуватимуть основою для формування стратегічних векторів розвитку ринку небанківських фінансових послуг та визначення дієвих методів їх досягнення.

Список літератури

1. Школьник І. О. Фінансовий ринок України : сучасний стан і стратегія розвитку : [монографія] / Школьник І. О. – Суми : Мрія, УАБС НБУ, 2008. – 348 с
2. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації : монографія / Козьменко О. В., Козьменко С. М., Васильєва Т. А. та ін.. – Суми : Університетська книга, 2011. – 388 с.
3. Кузьменко О. В. Економіко-математичне забезпечення функціонування перестрахового ринку : монографія / О. В. Кузьменко. – Суми : Університетська книга, 2014. – 430 с.
4. Халафян А. А. STATISTICA 6. Статистический анализ данных : учебник / А. А. Халафян. – М. : ООО «Бином-Пресс». – 2007. – 512 с.
5. Огляд ринків [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/oglyad-rinkiv.html> – Назва з домашньої сторінки
6. Ринок у цифрах [Електронний ресурс] // Офіційний сайт української асоціації інвестиційного бізнесу – Режим доступу : <http://www.uaib.com.ua/analituai.html> – Назва з домашньої сторінки
7. Бойко А. О. Ідентифікація фінансових потоків страхової компанії / А. О. Бойко // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління, том 11. Серія «Економіка». – Випуск 176 «Фінансово-банкські механізми державного

управління економікою України». – Донецьк, 2010. – С. 377–388

8. Роєнко В. В. Методичні засади оцінювання фінансового потенціалу суб'єкта господарювання / В.

В. Роєнко, А. В. Карпенко // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2015. – № 4 (11). – С. 25-30.

Аннотация

Левченко Валентина

ИССЛЕДОВАНИЕ МЕТОДИЧЕСКИХ ОСНОВ ОЦЕНИВАНИЯ ПЕРСПЕКТИВНЫХ НАПРАВЛЕНИЙ РАЗВИТИЯ НЕБАНКОВСКИХ ФИНАНСОВЫХ ПОСРЕДНИКОВ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

В статье разработан научно-методический подход к оценке уровня взаимосвязи между небанковскими финансовыми посредниками в Украине. Базой реализации предложенной методики выбрано причинное моделирование, на основе которого количественно идентифицированы направления и сила зависимости уровня развития страхового сектора от кредитного и инвестиционного секторов рынка небанковских финансовых услуг. Определено, что сформированный информационный базис позволит принимать эффективные управленческие решения относительно дальнейших векторов развития небанковских финансовых посредников в современных условиях.

Ключевые слова: небанковские финансовые посредники, страховой сектор, кредитный сектор, инвестиционный сектор, причинное моделирование.

Summary

Levchenko Valentina

THE INVESTIGATION OF METHODOLOGICAL BASIS FOR ASSESSMENT OF PERSPECTIVES FOR NONBANK FINANCIAL INTERMEDIARY DEVELOPMENT UNDER CURRENT CONDITIONS

This paper develops a scientific-methodological approach to the assessment of the level of interconnections between the nonbank financial intermediaries in Ukraine. As the basis for the realization of approach in question was chosen a causal modeling, upon which the directions and strength of dependence on the level of development of the insurance sector from the credit and investment sectors of the market of nonbanking financial services were quantitatively identified. It was determined that formed information basis will allow to make effective managerial decisions on further development thrusts of nonbank financial intermediaries in modern conditions.

Keywords: nonbank financial intermediary, insurance sector, the credit sector, the private sector, causal modeling.